

DOMÈNEC UMBERT

CABRERA INFANTE: «LA LITERATURA CONDICIONADA A L'EXPRESSIÓ POLÍTICA NO ÉS LITERATURA»

Un tigre que s'enyora

Guillermo Cabrera Infante, un dels més polèmics i brillants escriptors vius, ens dóna notícia dels seus gustos. La grandesa de Borges i la bellesa de Kim Novak. Del seu amor constant a una ciutat, les ruïnes de la qual no el trobaran impàvid.

Enric Sòria

Guillermo Cabrera Infante, escriptor d'escriptors, esdevingué un mite de la narrativa de les darreres dècades amb una sola novel·la, *Tres tristes tigres*. Després ha mantingut amb comptagotes el Guadiana de la seua enjogassada prosa. Rodejat de públic, Cabrera Infante sembla surar enmig d'un núvol de meditacions calmoses darrere els seus *espejuelos* foscos, com si el desori social congriat al seu voltant no anara amb ell. La seua dona, Miriam Gómez, sempre pròxima, li estalvia el gruix de les molèsties.

Aquest aire entotsolat, potser pro-

duït pels tranquil·litzants que pren arran d'una depressió nerviosa afortunadament molt llunyana, no minva, però, de cap manera, la versatilitat àgil de la seua conversa, tan plena de jocs i de trampes, de volantins difícils i de precisions taxatives com la prosa. Festa oral que la traducció escrita dissortadament traeix. Darrere els jocs, que tampoc es poden transcriure, el somris (¿feroç, feliç?) d'aquest lletraferit del tròpic que segueix enyorant una impossible *Wonderland* cubana mentre caça en la jungla universal de la literatura.

—Vostè freqüenta literàriament l'anglès i l'espanyol. Contra el que se sol dir —un escriptor només sap servir-se verdaderament d'una llengua— el segle XX sembla demostrar que aquestes barreges poden ser molt productives.

—Poden ser-ho, en efecte. N'hi ha molts exemples. La gent pensa immediatament en Nabòkov, però hi ha molts escriptors de tot arreu, més o menys coneguts, que han emprat també l'anglès. Aquest idioma té un cert atractiu. Per emprar una metàfora que les feministes detestarien, l'anglès és com una dona: de bon començament sembla molt fàcil i després tot va fent-se complicat, i finalment hi ha una enorme trampa. Això li passà a Nabòkov, i a Borges, que hagué de retrocedir de seguida i tornar a l'espanyol —tot i que ell participava a fons de les seues traduccions. Però hi ha molts més casos.

—¿Viure entre diversos llenguatges pot ajudar a entendre millor quina cosa és el llenguatge?

—Ajuda a adquirir una enorme riquesa de vocabulari. Però riquesa de vocabulari no significa de cap manera grandesa d'escriptor. Adolfo Bioy Casares, un escriptor molt parc, que a penes usa adjectius, és molt interessant i, si el comparem amb Eduardo Mallea, tan ampul·lós, o Ernesto Sábato, a qui tant agrada l'oratória, se'ns fa obvi que Bioy és l'escriptor, mentre que els altres són, què sé jo, mers componedors de paraules, fabricants de discursos.

—Vostè definia una veu anglesa, hoax, no només com a frau, sinó també com a invenció, broma creativa. Tota la seua obra sembla *La filosofia dins l'hoax*.

—A mi, m'agrada molt allò que els anglesos diuen *fabricar*, un art de prendre el pèl al lector. En anglès hi ha una frase quasi tan còmica com la de prendre el pèl: tirar a un de la pota. A mi, m'encanta fer-ho i, si el lector entén les trampes i les digereix, em complau molt, però si no, cap problema. Seguim avant. Ja hi haurà ocasió que es pense que m'ho estic inventant tot quan es tracte de dades absolutament fidedignes.

—Les seues trampes solen ser felices, quasi mai són cruels. Tenen molt de joc, o de joke.

—Això espere, encara que la meua dona, Miriam Gómez, sempre m'acusa de crueltat, física, mental i lingüística, que també n'hi ha. Espere que el lector no ho veja així, que pense que, al capdavall, tot forma part del joc.

—Al segle XX hi ha una mena de subgènere literari que erigeix la ciutat en protagonista d'una manera més evident que mai.

—És possible. Però, en canvi, no hi ha una evident presència de París en *A la recerca del temps perdut*, i per contra, no pot haver-hi una major memòria de París que la que va compondre Proust.

Aquesta qüestió no és del tot nova, però ha estat atribuïda a Joyce per diversos crítics americans, desgraciadament molt fàcils, a pesar de l'aparat crític que manegen. Nabòkov s'adreça a destruir aquests mites crítics amb molt d'encert. Tot parlant d'Edmund Wilson, Nabòkov era el veritable crític literari.

—I ja que toquem el tema, ¿què pensa del corrent crític de Yale, els famosos deconstructors?

—Jo crec que tot això passarà, com la crítica existencial, que ja ha deixat de ser. Inclús s'han dit horrors de Sartre i, com a crític literari, crec que han estat uns horrors merescuts. Però Sartre, almenys, tenia la passió de la crítica: si ell dedica un llibre *monstruós* a Flaubert, és perquè la seua visió de Flaubert és monstruosa i, al capdavall, perquè Sartre era monstruós. En els crítics actuals, no trobe aquesta passió.

Trobe un instrument cada volta més fosc per interpretar els llibres, però el que sovint no trobe són els llibres en la interpretació. Pense que, fet i fet, tots parteixen de Levi-Strauss. Levi-Strauss té una frase que, per a mi, l'exonera de tot pecat de fals crític: «La gran invenció humana, després del llenguatge, és la melodia», que posa en evidència tots els músics actuals i declara què és la música. Després de llegir això va millorar la meua actitud respecte a Levi-Strauss, però no pel que fa als seus deixebles.

—En *Tres tristes tigres* descriu la

música cubana com si es tractara de jazz.

—És que això és el que era. Va ser inclús més creadora que el jazz en el pla rítmic. El que passa és que el jazz, per obra i art de Louis Armstrong, tingué un extraordinari desenvolupament harmònic, de construcció de plans sonors. Però el jazz anterior als anys 60, inclús el contemporani a Charlie Parker i Dizzy Gillespie, no era d'una gran complexitat rítmica. Comença a ser-ho, precisament, amb el *be bop* i el *hot*, i li vingué en bona part per un cubà que es deia Chano Poso, que va meravellar Gillespie i Parker. Chano era un virtuós dels timbals. Però venia d'una tradició rítmica, la dels músics cubans, molt rica. Aquesta música es coneix malament o només se'n coneixen determinades parcel·les.

—Vostè, o el seu alter ego G. Caín, ha estat un crític de cinema contumaç, un dels pocs autèntics escriptors «de cine» de la literatura espanyola. ¿Per què va deixar el gènere per sempre a partir de l'any 60?

—Perquè llavors s'abolí la revista *Carteles*. També hi havia un cert cansament per part meua, i la por al partit pres: anar a veure un film sabent que el feia Orson Welles i, *per tant*, ha-

«M'agrada l'art de prendre el pèl al lector».

via de ser meravellós, o que era de Christian Jacques i havia de ser execrable. D'altra banda, hi havia el fenomen polític creixent a Cuba. No es podia parlar malament d'un film soviètic, fóra quin fóra, i com que jo tenia una pobre opinió del cinema soviètic en general, el que vaig escriure en les meues últimes cròniques em sembla completament fals. Amb *Carteles* abolit, vaig deixar de col·laborar al periòdic *Revolución* i ho vaig deixar córrer.

—Durant aquells anys va tenir un llarg viatge de noces amb el cinema europeu.

—Bastant, i no només amb el cinema, també amb la crítica europea. Vaig acollir la *política d'autor* com a pròpia. Va ser un error considerable, però llavors era molt difícil adonar-se'n. Era molt atractiu defensar tots els films de Howard Hawks com si foren obres mestres, i molt fàcil, perquè hi havia el suport d'uns crítics joves i interessants i, cal no oblidar-ho, de París.

—Però després ha afirmat que l'única cinematografia amb cara i ulls és la nord-americana.

—Si haguera seguit fent de crític de cinema, no ho mantindria tant a hores d'ara, però si s'examina el cinema americà dels anys seixanta cap arere

és simplement esbalaïdora la quantitat de films que s'hi van fer d'una gran qualitat i varietat.

—S'ha dit que el cinema actual està perdent la imaginació, el sentit de l'específic filmic.

—Pense que és més greu encara, que hi ha una certa fatiga del cinema com a art. Aquestes coses passen. Així, va desaparèixer la poesia èpica, i el cinema, com bé va veure Borges, té molts contactes amb l'èpica. Anem a pensar, però, que aquesta fatiga només és transitòria, encara que si un pensa en Humphrey Bogart i posa al costat Mickey Rourke —i dic Rourke perquè ell mateix es proposa com un Bogart *à la page*— no hi ha dubte que ens trobem davant una verdadera decadència.

—¿Quines actrius actuals tenen justa d'estrella?

—Jo no veig les actrius de cinema com a tals, sinó més aviat com a presències en la pantalla, com és el cas de Kim Novak. Només un boig podria pensar que Kim Novak era una gran actriu. Mai no ho va ser, però era una presència molt entranyable en la pantalla. Hi ha algunes estrelles del cinema actual, que abans haurien estat estrelletes, que poden resultar fotogràficament interessants, com Kim Bas-

singer. Vaig trobar meravellosa Jessica Lange en *King-Kong* —que, contra l'opinió de la majoria, em sembla un *remake* molt suggestiu, a estones quasi commovedor, a pesar que John Guillermin és un director mediocre—, però Jessica ens ha decebut a tots en els seus darrers films. El cas és que elles mateixes no es consideren grans estrelles. Això és inquietant. Hi ha estrelles ara que, jo, a propòsit, no en veig els films, com Glenn Close, que no té per a mi atractiu de cap mena. Només és un nom i un aparell publicitari.

—Vostè no tenia massa devoció per Greta Garbo.

—Mai no m'ha agradat molt Greta Garbo. Li trobava alguna cosa d'home disfressat de dona i no a l'inrevés —que és més interessant— com a Katherine Hepburn. Em sembla sorprenentment simpàtica en *Ninotchka*, però pense en el que hauria pogut fer Carole Lombard, que era una autèntica comedianta, extraordinària en *To be or not to be*.

—¿Quina seria llavors la cúpula del seu univers filmic?

—Una certa Katherine Hepburn, aproximadament del 1933 al 1938. La Hepburn era, entre altres coses, una dona d'una gran bellesa, que encara manté en *The Philadelphia stories*, i que perdrà astoradorament de pressa per convertir-se en una senyora de mitjana edat. No sé per què adoptà aquesta imatge tan prompte. Hi ha també, per descomptat, Carole Lombard, que conciliava una gran presència femenina amb un sentit de l'humor molt masculí, i això sempre és molt atractiu. Com a gran presència femenina en un moment esplèndid del cinema, jo em quede amb la Kim Novak de *Vértigo*. Un dia, la viuda de De Sica em va comentar que Kim Novak, al natural, tenia unes cames molt grosses. A mi, aquesta dada no m'interessa gens, el que em fascina és Kim Novak en la pantalla.

—¿Mai no la va conèixer personalment?

—Estúpidament, no. L'any 55 vaig fer el primer viatge als Estats Units i em van oferir veure una jove estrella que treballava amb Jack Lemmon a un film que es deia *Pfffft*. Jo vaig dir que no, que preferia veure un film d'E. G. Robinson que es deia *Ilegal*, i que era d'una mediocritat atüidora. La jove estrella que hauria dinat amb mi era Kim Novak. De vegades, pense que hauria estat agradable haver-la vista tan jove i tan poc coneguda, però em consola pensar que en realitat qui importa és Kim Novak projectada en cinema.

DOMÈNEC UMBERT

—Vostè deia que, en l'amor, els tímds són audaçs perquè fugen cap avant.

—És cert. L'original de la frase —que no és meua i que, al principi, no versava sobre l'amor— deia: «el covard i el valent són iguals, només que el valent s'acovardeix cap avant». Això ho digué en una entrevista, l'any 48, un general cubà que es deia Gómez. A mi, m'encantà que aquest general que, com tots els generals, era evidentment un idiota, tinguera un instant de descripció literària tan magistral. Vaig adoptar la frase i he anat repetint-la, variant-la, sovint.

—En un article d'O, mentre parlava de Cortázar, esmentava Borges, Rulfo i Lezama Lima. Sembla quasi una nòmina de la literatura llatinoamericana que l'interessava.

—Pot ser, però d'això fa molt de temps. Ara crec que Cortázar és un escriptor interessant quan conta contes. Quan fa novel·les ho és molt menys i, desgraciadament, es veié obligat a fer-ne massa voltes. Seguesc pensant que Borges és l'escriptor més important que ha sorgit en espanyol des de la mort de Calderón.

Pot semblar una exageració, però si repasses aquesta literatura i no vols creure que Galdós, posem per cas, siga un gran novel·lista, hauràs d'admetre que no n'hi ha hagut cap altre amb la recuperació universal de Borges, ni amb la visió de la literatura que tenia Borges, ni amb una idea tan particular del que ha de ser una narració. Quant a Rulfo, no ho sé. És un autor

que en la segona lectura deixa de ser interessant. A més, té uns models massa pròxims, com *Nuestro pueblito* de Thornton Wilder, o Faulkner.

—¿I Lezama?

—Crec que Lezama és un escriptor extraordinari, i no com a novel·lista, sinó com a poeta. El fet que siga tan difícil de desxifrar, l'acosta molt a Góngora, però sense la cultura ordenada que tenia Góngora. Llegint Lezama es veu perfectament que és un home d'una cultura vastíssima, però que és una mena d'olla podrida. Ara, com a poeta em sembla molt més suggestiu que Pablo Neruda o que Valle-

jo o qualsevol dels poetes tantes voltes citats a Amèrica, per raons que no són poètiques, d'altra banda.

—Vostè no sembla tenir tampoc massa bona opinió dels joves escriptors americans.

—Els escriptors argentins, xilens o mexicans actuals estan primordialment interessats per la política i després per la literatura. La política, com a expressió literària, pot ser o no defensable, però la literatura condicionada a l'expressió política no és literatura. Els literats mexicans escriuen sobre el crim de la intervenció anglesa a les Malvines, o alaben la posició dels terroristes a Irlanda del Nord, el País Basc o

cel·lència i, en canvi, fa del seu anti-sovietisme una altra forma de joc. Quan en *Speak memory* ofereix al lector un seguit de fotos russes i hi ha la foto de sa casa a Leningrad, amb el carrer buit i un únic automòbil i ell descriu meravellosament l'edifici i al final diu «aquest automòbil deu ser d'algun funcionari», això és absolutament fill de puta per part de Nabòkov, aquest tipus de digressions no s'ha de fer. Però el fet que la faça prova el seu sentit de l'humor. Ens adonem de la idiosincràsia de l'autor i de com ha aconseguit vèncer el seu odi al règim soviètic per convertir-lo en un buròcrata hipotètic i un automòbil solitari: en una broma d'estil.

—Fa poc va escriure un dur article sobre la restauració a què s'ha sotmès l'Havana vella. «Primer la destrueixen, després la restauren» venia a dir.

—Jo no he vist realment *Las Meninas*. M'imagino que tota restauració és una espècie d'acte *postmortem*. La vitalitat del quadre, per raons molt alienes a Velázquez, ha desaparegut, i en el seu lloc apareixen uns tècnics que volen ressuscitar Velázquez, però no poden fer-ho, només *restauren* un llenç. Això és el que passa amb l'Havana vella. Hi és tot, però hi ha massa pintura. Empren un to de blau que mai no usà ningú quan la ciutat vivia.

És un capritx dels restauradors, o de qui els mana. Han desallotjat l'Havana vella per restaurar-la. Hi vivia una gent molt humil, però que donava una calor humana i un color als indrets. Jo trobe molt fraudulents aquests mitjans de reproduir les coses.

—L'Havana sempre ha estat el cosmos dels seus llibres. ¿Segueix sent-ho ara, al cap de tants anys i «restauracions»?

—Sí, en la mesura en què el llibre que ara estic tractant de rescatar del primer esborryn també transcorre a l'Havana. Es titularà *Itaca vuelta a visitar* —la qual cosa no implica el retorn real de l'Ulisses-Homer a l'Havana. Tracta d'un viatger que s'enyora, torna al que va ser sa casa i la troba en ruïnes. Hi ha un vers d'Horaci que jo he repetit molt: «Les ruïnes em trobaran impàvid», però al personatge li passa tot al contrari. Les ruïnes l'aclaparen. Aquestes ruïnes són, és clar, les de l'Havana. Estic escrivint, a més, un altre llibre que es dirà *Cuerpos divinos*, però fa tant de temps que ho dic que ja em fa vergonya de parlar-ne —és la superstició de no parlar de llibres no publicats, ja veus què li passà a Truman Capote. Aquest també passa a l'Havana. □

DOMÈNEC UMBERT

«Borges és el millor escriptor en espanyol des de Calderón».

Palestina. Aquesta mena de projeccions sempre duen al mal camí. Quan en l'escriptor hi ha un interès polític desmesurat, el polític utilitzarà l'escriptor com a propaganda, i en la propaganda s'acaba la literatura, diga el que diga Maiakovski.

—Abans vostè ha citat Nabòkov, un escriptor que li ha d'agradar inevitablement.

—Jo sempre l'he trobat molt interessant. Un escriptor que podia haver estat altament polititzat i que és estranyament literari. Ell tenia motius personals, biogràfics, de sobres per ser l'escriptor polític antisoviètic per ex-